

Under det senaste decenniet har det kommit ut en rad böcker och källutgåvor av varierande slag om Islands historia, kultur och samhälle. Man finner bland annat källutgåvor inom rättshistoria och diktning, ett varierat utbud av avhandlingar samt andra böcker om olika speciella ämnen. I denna presentation av det senaste decenniets forskning om Islands historia och litteratur kommer fokus att ligga på de främsta böckerna om 1600- och 1700-talet: vilka ämnesområden de berör och vilken forskningsfokus de har. Detta blir inte en samlad historiografisk skildring av hela forskningen om denna period, men en presentation av ett urval böcker för en nordisk publik. De flesta av böckerna är skrivna på isländska, men många har engelsk sammanfattning. Några av böckerna är dock skrivna på andra språk, engelska, svenska eller danska.

Den tidigmoderna perioden har länge varit en av de minst beforskade perioderna i Islands historia. Under 1900-talet har forskningen varit mer fokuserat på medeltiden och 1800-talet, och under de senaste åren har 1900-talet blivit allt mer uppmärksammat. 1600- och 1700-talen har traditionellt inte räknats som Islands storhetstid. Tvärtom har dessa sekel snarare beskrivits som en nedgångsperiod, en tid med svårigheter, vulkanutbrott, sjukdomar, hungersnöd och andra olyckor.¹

Under de senaste 10–15 åren kan man dock säga att de glömda seklen, 1600- och 1700-talen, har fått mer och mer uppmärksamhet. Delvis har vi också fått en mer nyanserad syn på dem, och perioden har beskrivits mer utifrån sin egen tids historia och Islands dåvarande ställning som en del av den dansknorska staten, snarare än utifrån 1800- och 1900-talens nationsbyggande. Ett tjugotal böcker inom olika ämnesområden kommer här att presenteras: personhistoria, konst, dikt, bokkultur, minnen, handskrifter, arkivalier, fö-

reställningar, vetenskapshistoria, ekonomiskt tänkande, handel och rättshistoria.

Personhistoria. Individen i historien är inte sällan svårtillgänglig och ofta finns det mycket få källor från tiden före mantalsskrivningen. På Island finns det mantalslängder från 1703 där hela befolkningen finns registrerad, innan dess är källorna om befolkningen mer fragmentariska. 2008 publicerades dock ett stort genealogiskt verk från mitten av 1600-talet, *Ættartölusafnrit séra Þórðar Jónssonar í Hítardal*.² Det gavs ut i två stora band tillsammans med en utförlig vetenskaplig uppsats av historikern Guðrún Ása Grímsdóttir. Bakom verket ligger många års arbete, ett arbete som påbörjades 1964 av en annan forskare, men kom i perioder ligga nere under många år. Det är en filologisk utgåva baserad på handskrifter som finns bevarade i Árni Magnússon-samlingen, bland annat ett antal antavlor och stamtavlor från tiden, vilka sammanställdes av kyrkoherden Þórður Jónsson från Hítardalur på västra Island. Fokus ligger på åren 1645–1660. Þórður Jónsson tillhörde en av de mäktigaste släkterna på den tiden. Prästen och rektorn Jón Guðmundsson var hans far, och Hítardalur, som tidigare hade varit ett kloster, var känt för att vara ett vetenskapligt centrum. Förutom den vetenskapliga uppsatsen, som handlar om Þórður Jónsson och hans vetenskapliga arbete i Hítardalur samt om de bevarade handskrifterna, utgörs boken även av 18 stamtavlor samt ett namnregister på 280 sidor. Det är dock inte bara ett genealogiskt arbete, utan även en person- och bosättningshistoria om vissa isländska elitsläkter. Det är intressant att notera kopplingen mellan tillkomsten och syftet med att stamtavlorna blev nertecknade på 1600-talet och den medeltida Landnáma-boken, vars äldsta handskrifter från 1200- och 1300-talen finns bevarade, som beskriver landets första bosättning under 900-talet. En av de viktigaste avskrifterna gjordes av Þórður Jónsson. Elitens strävan att

uppteckna sin släkt blir tydlig och undersökningen av handskrifternas ursprung, innehåll och inbördes förhållanden blir ett viktigt bidrag till 1600-talets historia.

Två böcker, vilka beskriver helt olika levnadsöden, kan också nämnas. De handlar om två olika personer födda efter 1700-talets mitt och som levde under exakt samma tid. Den ene är Magnús Stephensen (1762–1833), son till stiftamtmanen, och själv chefsdomare i landsöverrätten och en av upplysningstidens främsta förespråkare. Historieprofessorn Anna Agnarsdóttir och kyrkohistorikern Þórir Stephensen gav 2010 ut hans dagbok efter originalhandskriften samt skrev en grundlig introduktion, *Ferðadagbækur Magnúsar Stephensen 1807–1808*.³ Dagboken är för åren 1807–1809 då han under krigsåren vistades i Bergen och Köpenhamn. I boken återges också två tryckta brev som Magnus skrev vid den tiden till engelsmännen sir Joseph Banks och kapten Alexander Jones 1807 och 1809, samt en resebeskrivning från 1799. Detta är en vetenskaplig utgåva med goda förklaringar i fotnoterna. Dagboken är skriven på isländska.

Historikern Guðný Hallgrímsdóttir har skrivit en biografi, samt givit ut en självbiografi av en tjänstekvinna, *Sagan af Guðrínu Ketilsdóttur: Einsögurannsókn á ævi 18. aldar vinnukonu* (2013).⁴ Guðrún Ketilsdóttir (1759–1842) fick sin självbiografi nedtecknad vid sin ålderdom. Den finns bevarad i tre handskrifter i Nationalbiblioteket i Reykjavík och det är den äldsta av dem som ges ut i denna bok. Därtill skriver Guðný Hallgrímsdóttir en biografi, byggd på historiska källor, om hennes liv utifrån ett mikrohistoriskt perspektiv. Utan tvekan är denna självbiografi bland de äldsta som finns bevarade av en kvinna, dessutom av en kvinna som under hela sitt liv var tjänstekvinna. Boken ger en intressant inblick i hur det var att arbeta under ett helt liv som tjänstehjon på ett 30-tal gårdar under sent 1700-tal och tidigt 1800-tal. Att resa på den tiden var

ett privilegium för överklassen, men också ett ofrivilligt öde för de fattiga.

Konst och musik. Konstens värld under tidigmodern tid är ett område som det finns mycket lite forskning om. Två verk från de senaste åren har dock förändrat synen på konst och musik under denna period. Ett pionjärverk inom detta fält publicerades 2005 av kulturhistorikern Þóra Kristjánsdóttir, *Mynd á þili: Íslenskir myndlistarmenn á 16., 17. og 18. öld*.⁵ Hon skriver om den tidigmoderna periodens isländska måleri som främst finns bevarat på Islands Nationalmuseum i Reykjavík och i kyrkor runt om landet. Boken är skriven utifrån ett konst- och kulturhistoriskt perspektiv. Särskild vikt läggs vid att identifiera tidens målare och deras verk. Bland annat diskuteras huruvida tanken om den individuella konstnären växte fram i motsättning till den medeltida traditionen. En ny bild av konstnärsvärlden träder fram, vilken kopplas till både litteratur- och kyrkohistorien. Det visar sig finnas tydliga inslag av barocka stildrag under perioden och att kyrkan spelade en mycket viktig roll för utvecklingen av målarkonsten. Boken innehåller ett urval bilder av föremål och målningar, samt en engelsk sammanfattning av forskningsresultaten.

En avhandling i musikvetenskap av Árni Heimir Ingólfsson, "These are the things you never forget": The written and oral traditions of Icelandic tvísöngur (2003), presenterar också en ny bild av musiklivet på Island under denna tid.⁶ Árni Heimir Ingólfsson behandlar "tvísöng", det vill säga stämsång för två röster, både utifrån musikmanuskript från 1400- till 1700-talet och inspelningar från 1800- till 1900-talet. Fram till 1700-talet förekom dessa framför allt vid latinskolorna i Hólar och Skálholt, och var till stor del påverkade av den europeiska lärda musiken. Sången blev mindre viktig i skolorna under 1700-talet och på 1800-talet blev traditionen mer muntlig än lärd och har sedan levt vidare som en del av musikkulturen. Dessa två böcker presenterar

en helt ny bild av de estetiska konstarterna på Island under tidigmodern tid, som annars inte har fått mycket uppmärksamhet.

Insamling av medeltida handskrifter: En ny biografi över handskriftsammlaren Árni Magnússon gavs ut 2012. Professor Már Jónsson har skrivit hans biografi på engelska, *Arnas Magnaeus Philologus (1663–1730)*.⁷ Boken innehåller inte bara hans personliga biografi. Den behandlar också hans vetenskapliga verk och annat rörande forskningen om medeltida manuskript och dokument från sent 1600-tal till 1700-talets första hälft. Han bodde större delen av sitt liv i Köpenhamn, arbetade som historiker, professor, arkivarie och filolog. Det berättas om det intensiva insamlingsarbete som gjordes av handskrifter från perioden 1100–1600, inte bara av isländska handskrifter och arkivalier, utan också av norska, danska och svenska manuskript och transkriberingar, förutom texter skrivna på latin, tyska, holländska, spanska och italienska. Fokus ligger på både bevaringshistorien och det vetenskapliga arbetet, vilket sätts i relation till det som var på gång i hans samtid på Island, i Danmark, Norge och Sverige. Boken är på engelska och är försedd med ett omfattande handskriftsindex.

Korta biografier över Árni Magnússon och andra lärda män från 1700-talet har nyligen givits ut i boken *Ævisögur ypparlegra merkismana* (2013). De är skrivna av Jón Ólafsson úr Grunnavík (1705–1779) som var forskare och assistent till Árni Magnússon (1663–1730). Guðrún Ása Grímsdóttir har givit ut dem efter originaltexterna. De flesta skrevs under en 30-årsperiod vid mitten av 1700-talet. Dessa biografier är på danska, isländska eller latin, och kan sägas följa tidens vetenskapliga ideal att skriva biografier över "rättrådiga" män. Jón Ólafssons tanke var att skriva ett verk över Islands historia från 1600-talet till förra hälften av 1700-talet, följt av sex biografier över Árni Magnússon och hans bror, en historieskrivare, en biskop, en lagman och en landsfogde. Detta

verk slutfördes aldrig, men några av biografierna har nu kommit i tryck.⁸ Dessutom innehåller utgåvan en biografi över hans dotter, en sagoberättelse samt hans egen beskrivning över sitt liv och sin forskning i Köpenhamn där han bodde större delen av sitt liv.

Árni Magnússon hade själv under många år varit verksam med att sammanställa en samling biografier, men hans verk gick förlorat i den stora stadsbranden i Köpenhamn 1728. Jón Ólafsson var i Árni Magnússons tjänst då branden inträffade och hjälpte till att rädda en del av hans samling, allt det som nu finns bevarat av medeltida material i de båda Árni Magnússon-samlingarna i Reykjavík och Köpenhamn. Jón Ólafssons skildring, som beskriver dessa dramatiska dagar i Köpenhamn, publicerades 2005 i boken *Relatio af Kaupinhafnarbrunanum sem skeði í október 1728*.⁹ Texten har givits ut på originalspråket isländska, men också i dansk översättning tillsammans med flera samtida dokument som rör katastrofen, samt hans dagbok 1725–1731 och Andreas Hojers (1690–1739) beskrivning av branden på tyska. Jón Ólafssons beskrivning är en av de mest utförliga om det som hände under dessa dramatiska dagar och är en enastående källa till Köpenhamns byggnadshistoria före 1728, då över 1 600 hus i den centrala delen av staden försvann på några få dagar.

Bokkultur, minne och språk. Skrivkultur – forskning, bokpublicering, handskriftskultur, språk och minne – har behandlats i ett par verk från de senaste åren. Ett bidrag till utgivningen av 1700-talets litteratur publicerades 2006, men ännu finns mycket outgivet. Matthew J. Driscoll, avdelningschef vid Árni Magnússon-samlingen i Köpenhamn, har givit ut fyra berättelser skrivna av Jón Oddsson Hjaltalín (1749–1835), med en utförlig introduktion, *Fjórar sögur frá bendi Jóns Oddssonar Hjaltalín*.¹⁰ Handskrifterna finns bevarade på Árni Magnússon-samlingen i Reykjavík och på Nationalbiblioteket i Reykjavík. Intro-

duktionen bygger i stora delar på Driscolls avhandling från 1998 men är också en vidare bearbetning av ämnet. Huvudvikt läggs vid prästen Jón Oddsson Hjaltalín som skrivare, men han var också författare och poet. Berättelserna, som trycks här för första gången, är bevarade i flera exemplar, transkriberade om och om igen genom åren och anses vara en del av populärkulturen under sent 1700-tal och början av 1800-talet. Boken är skriven på isländska. Sagorna är också på isländska, förutom en som både är på danska och isländska, som Jón Oddsson Hjaltalín översatte. Boken är försedd med en engelsk sammanfattning.

I Guðrún Ingólfssdóttirs avhandling i litteraturvetenskap från 2011, "*Í hverri bók er mann-sandi*": *Handritasyypur – bókmennning, þekking og sjálfsmynd karla og kvenna á 18. öld*,¹¹ läggs ett nytt perspektiv på bokkulturen. Huvudvikten läggs vid 1700-talet och tidens handskriftskultur granskas utifrån bevarade handskriftsserier (*miscellanies*) från tre män och en kvinna. Deras självbild analyseras utifrån handskriftsserierna. Guðrún Ingólfssdóttir undersöker hur de utbildade sig och hur de som inte hade formell utbildning inhämtade kunskap, vilka texter de valde att ha i sin serie och hur de disponerades. Hon analyserar också innehållet i handskriftsserierna och de idéer som kan tänkas ligga bakom samlingarna, och vill med det ge en bild av kopplingen mellan vetenskapskultur och allmogekultur. Relationen till tryckkulturen diskuteras också. Kvinnors handskriftskultur behandlas, ett ämne som det finns mycket lite forskning om. Avhandlingen skrivs utifrån materiell filologi, där själva handskriften kontextualiseras. Det finns tydliga skillnader mellan den lärda kulturen och den allmänna i vilken kvinnorna ingår. En engelsk sammanfattning finns i boken.

En avhandling i historia från 2013 behandlar också handskriftskulturen, men utifrån teorier om minne, och med fokus på *Tyrkjarámið*, den turkiska plundringen av Island 1627 då flera hundra islänningar blev tagna till fånga

och sålda som slavar i Algeriet. I boken *Minning og saga í ljósi Tyrkjarámsins*, behandlar Þorsteinn Helgason minnet om dessa händelser, hur de blev berättade, transkriberade, tolkade, återberättade och tryckta under 1600-, 1700- och 1800-talen, för att sedan bli ett obligatoriskt inslag i lärobokstexter för alla skolungdomar under 2000-talet.¹² Berättelserna trycktes först under sent 1800-tal men hade innan dess cirkulerat i handskriven form. Þorsteinn Helgason behandlar också, på ett givande kulturhistoriskt sätt, det turkiska anfallet mot Island i ett danskt, europeiskt och nordafrikanskt sammanhang. Boken är skriven på isländska, men har en engelsk sammanfattning.

Kyrkoherden Jón Steingrímsson (1728–1791) nedtecknade sin egen självbiografi 1778–1783 och 1791. Den har Jóhannes Bjarni Sigtryggsson analyserat i en avhandling i språkvetenskap som gavs ut i 2011, *Málið á Ævisögu Jóns Steingrímssonar*.¹³ Den behandlar 1700-talets språkhistoria, ett nästan outforskat ämne i isländskt sammanhang. Självbiografen av Jón Steingrímsson publiceras i en ny utgåva, samtidigt med att den analyseras utifrån både modern isländska och med jämförelser med språk från tidigare skeden. Ljud och böjningar av ord beskrivs utförligt. Syftet är att ta reda på om hans språk är påverkat av periodens språkliga purism, vilket dock inte visade sig vara särskilt tydligt. Boken är skriven på isländska och har en engelsk sammanfattning.

Lyrik och prosa. Två doktorsavhandlingar om 1600-talets skönlitteratur har kommit ut under de senaste åren. Margrét Eggertsdóttir har skrivit om prästen, poeten och psalmdiktaren Hallgrímur Pétursson (1614–1674) och hans samtid i boken *Barokkmeistarinn: List og lærdómur í verkum Hallgríms Péturssonar* (2005).¹⁴ Hallgrímur Pétursson anses vara den främsta diktaren på Island under denna tid. Margrét Eggertsdóttir sätter hans verk i ett nytt sammanhang, och sätter in hans och andra poeters diktning i en nordisk och eu-

ropeisk kontext i stället för att enbart se honom som en del av den inhemska traditionen. Danmark och Tyskland beskrivs som de viktigaste förebilderna för den lärda diktningen under perioden. Poesin var starkt påverkad av klassisk retorik, men också av samhället och den sociala miljön i ett land som huvudsakligen var glesbyggt och endast hade några få lärdomscentra. Den tidigmoderna tidens poesi hade sina särskilda kännetecken och måste tolkas utifrån sin egen kontext i stället för utifrån moderna ideal. Boken är skriven på isländska med engelsk sammanfattning, men en ny utgåva på engelska väntas inom kort. Samtidigt med forskningen om Hallgrímur Pétursson har Margrét Eggertsdóttir tillsammans med flera forskare stått för en källpublikation av hans dikter. Fyra band har nu publiceras, den sista kom ut 2010.¹⁵

Den andra avhandlingen är från 2014, *Heiður og buggun: Erfiljóð, harmljóð og buggunarkvæði á 17. öld* av Þórunn Sigurðardóttir.¹⁶ Den behandlar gravdikter, sorgedikter och tröstande texter i tidigmodern tid, ett ämne som det på Island finns väldigt lite forskning kring. Den isländska litteraturen från 1600- och 1700-talen finns till större delen bevarad som handskrifter, så det är mycket som ännu inte finns publicerat och har därför inte heller blivit en del av landets litteraturhistoria. Studien behandlar dessa olika former av tillfällesdikter och analyserar dem utifrån genreteori. Þórunn Sigurðardóttir undersöker vilka litteraturtraditioner gravdikten ingår i och vilken sociala miljö den tillhör. Speciell vikt läggs vid att reda ut sambandet mellan litteratur och samhällskultur, som ingående i 1600-talets världsbild. Bland annat visas hur denna samhälleliga diskurs vid denna tid medverkade till elitens identitetsskapande och samtidigt formade andras föreställningar om dem. Dessa dikter anses också vara starkt förankrade i humanismen och de lärdes kollektiva, europeiska kulturarv. Boken är på isländska med engelsk sammanfattning.

Arkivalier och offentliga dokument. En annan sida av handskriftskulturen är arkivalierna, de offentliga handlingarna från 1600- och 1700-talen som var skrivna i gotisk skrift och till stor del har förblivit outgivna. Innan ett organiserat bevarande av offentliga arkivhandlingar infördes var det ämbetsmännens ansvar att bevara dem på ett säkert sätt. Före och under enväldet blev de dock inte alltid förvarade inom ämbetsverket. Inte sällan hände det att de gick vidare till ämbetsmännens arvingar, för att sedan ibland samlas in igen av de lärda handskriftssamlarna. Det mesta blev dock bevarat inom förvaltningen, speciellt material från tiden efter 1700. Flera viktiga verk har publicerats under de senaste åren som handlar om den administrativa delen av det bevarade arkivmaterialet från tidigmodern tid, men också direkta källpublikationer. Nationalarkivet på Island deltog i ett danskt projekt om administrativa källor, och ett band om Nordatlanten och tropikerna publicerades 2007.¹⁷ Där presenteras källserier i arkiv från olika perioder, som är speciella för den dansknorska administrationen av Island, Färöarna, Grönland och tropikerna. Boken ingår i det danska Kildeskriftsselskabets förvaltningshistoria och är skriven på danska.

Två serier källpublikationer av domstolsmaterial har publicerats de senaste åren: domar från överrätten på Island från perioden 1690–1710 och domar från synodalmötena från perioden 1639–1720. Första bandet av sex med bevarade överrättsdomar och handlingar kom ut 2011, och redigerades av historikerna Björk Ingimundardóttir och Gísli Baldur Róbertsson, som båda är verksamma som arkivarier på Islands Nationalarkiv.¹⁸ Överrätten instiftades 1563, men inga arkivalier är bevarade från rätten de första hundra åren av dess verksamhet. Arkivet har heller inte bevarats i sin helhet, men enstaka domar och handlingar har bevarats i många olika ämbetsarkiv och manuskriptsamlingar. I detta första band ingår också formella dokument om över-

rättens stiftande och andra bestämmelser om verksamheten fram till år 1800 då den lades ner. Förutom en introduktion till utgåvan har Björk Ingimundardóttir skrivit en viktig artikel om överrättens verksamhet, vars historia hittills har varit helt outforskad, bland annat på grund av ett mycket svårt och splittrat källäge. Ytterligare fem band planeras att ges ut. Således kommer källäget för Islands rättshistoria i tidigmodern tid att förändras radikalt. De flesta dokumenten är skrivna på isländska, men danska var också arbetsspråk i rätten och delar av texten är således på danska.

Den kyrkliga förvaltningen i landet hade sin egen domstol, *synodus generalis*, alltsedan medeltiden. Den samlades dock mer regelbundet från och med 1600-talet. För biskopsstolen i Skálholt på sydlandet hölls den årligen från och med 1739. Domar från tre biskopar i Skálholt publicerades i tre band under åren 2005–2008, i redaktion av historikerna Már Jónsson, Gunnar Örn Hannesson och kyrkohistorikern Skúli S. Ólafsson. Det var domar från biskop Brynjólfur Sveinsson's tid 1639–1674, biskop Þórður Þorláksson's tid 1675–1697 och biskop Jón Vídalín's tid 1698–1720.¹⁹ Allt originalmaterial är skrivit och publicerat på isländska. Alla böckerna har goda introduktioner och utförliga register. Denna publikation gör att ett stort material från Nationalarkivet nu är tillgängligt för forskningen.

Sambället i rikets periferi. Inom den historiska forskningen under de senaste åren har fokus till stor del varit på Islands kontakter med Danmark, det danska riket och de andra öarna i Nordatlanten, Färöarna och Grönland – ibland också Nordnorge. Två avhandlingar har givits ut som berör ämnet utifrån ett kulturellt och idéhistoriskt perspektiv, en tredje som behandlar ämbetsmän och förvaltningshistoria och en fjärde som rör det ekonomiska tänkandet i förhållande till relationen mellan Island och Danmark och hur manufakturpolitik och ylleproduktion utformades under

1700-talet. Under den tidigmoderna perioden var det dansk-norska riket som störst och efter enväldets införande 1662 ökade kontakten allt mer mellan centralmakten och de nordatlantiska provinserna. Monopolhandeln var ett av dessa kontaktfält, och slutligen presenteras också en bok om ett av dessa handelskompanier.

Historikern Karen Oslund vid Towson University i Maryland skrev sin avhandling om ett nordatlantiskt ämne som publicerades, omarbetad och utökad, som bok 2011, *Iceland Imagined: Nature, Culture and Storytelling in the North Atlantic*.²⁰ Boken behandlar diskursen kring Island, Färöarna och Grönland under 1700-talet och början av 1800-talet, utifrån både ett kulturhistoriskt och miljöhistoriskt perspektiv. Dessa områden ansågs vara i Europas utkant och de beskrevs ofta, i reseskildringar och annan litteratur, som mycket exotiska. En viktig del av boken behandlar identitet, vem som definierar den och hur dessa nordliga områden så småningom kom i den vetenskapliga diskursen att anses vara en del av det "normala" eller "moderna" Europa. Boken är skriven på engelska.

En avhandling från 2014 är skriven inom ett likartat fält, Sumarliði Ísleifsson's avhandling *Tvær eyjar á jadrinum: Ímyndir Íslands og Grönlands frá miðöldum til miðrar 19. aldar*.²¹ I denna komparativa idéhistoriska studie ligger fokus på Island och Grönland. Den innehåller en analys och en jämförelse av bilder av "den andre", stereotyper och det som upplevdes främmande hos dessa två länder från ett europeiskt perspektiv och de idéer som figurerade om dessa nordliga delar av världen. Boken presenterar en ny bild av de idéhistoriska stereotyper som funnits under en längre period, alltifrån medeltiden fram till 1800-talets mitt, vilket han definierar som "borealism" i analogi med "orientalism". Förutom ett stort samtida källmaterial från Europa, reseskildringar och historieverk, analyseras också bilder. Förhållandet till samhällsutvecklingen i de europeiska na-

tionalstaterna diskuteras och hur idén om den yttersta nordens speglas i Europas självbild på den tiden. Diskussionen om kolonialismen och nationalismen visar hur diskursen om dessa öar blir omdefinierad i ljuset av dem. Boken är skriven på isländska, men har en engelsk sammanfattning.

Historikern Einar Hreinsson har skrivit en avhandling om isländsk förvaltningshistoria, *Nätverk och nepotism: den regionala förvaltningen på Island 1770–1870*. Han behandlar den regionala administrationen och de regionala ämbetsmännens roll i det statliga maktutövandet på Island under perioden 1770–1870.²² Den danska centralförvaltningen i Köpenhamn studeras, både hur den var i teorin och i praktiken. Korrespondensen mellan ämbetsmännen används som ett mått på kontakterna. Centralmakten försökte modernisera förvaltningen under perioden 1770–1800, då det hade tillkommit allt fler isländska ämbetsmän på högre poster med starka lokala nätverk. Detta ville centralmakten förändra genom att återigen tillsätta danska och norska ämbetsmän. Avhandlingen skrivs utifrån nätverksteori. Boken är skriven på svenska och har en engelsk sammanfattning.

Manufakturpolitik, ekonomiskt tänkande och ylleproduktion under 1700-talet behandlas i en doktorsavhandling av historikern Hrefna Róbertsdóttir från 2008, *Wool and society: Manufacturing policy, economic thought and local production in 18th-century Iceland*.²³ Vid 1700-talets mitt introducerades yllemanufakturerna på Island som en del av reformplanerna för landets ekonomi, initierade av lokala ämbetsmän med stort stöd från centraladministrationen i Köpenhamn. Dessa reformer analyseras med hänsyn till tidens ekonomiska politik och ekonomiska tänkande, både i Danmark och på Island eftersom landet var en del av den dansk-norska staten under denna period. Vidare exemplifieras denna analys genom specialstudier av ylleproduktionen i två områden på Island, bland annat med hänsyn till diskussionen om proto-

industrialisering. Före år 1700 hade Island för det mesta stått utanför kungamakts intressesfär, men en bit in på 1700-talet försökte den danska centraladministrationen alltmer påverka ekonomin i de "norska provinser" i Nordatlanten, däribland Island, som låg under den danske kungen. Den ekonomiska politiken, visar det sig, skulle utgå från det gamla samhällets premisser, där lantbruket hade sin tydliga roll som huvudnäring, vare sig det var på Island eller i Danmark. Detta betydde att manufakturverksamheten skulle anpassas till lantnäringen, både ekonomiskt och mentalt. På samma sätt som fiskerinäringen, skulle manufakturverksamheten anpassas och bli en del av det gamla samhällets tillväxt. Boken är skriven på engelska.

År 2013 trycktes en bok om ett av monopolhandelns kompanier på Island, *Hörkrammerlaget (1743–1758)*, med fokus på en stor konflikt under 1750-talet rörande handeln på Island, *Deilur Hörmangarafélagsins og Íslendinga 1752–1757*.²⁴ Delar av boken utgörs av en tidigare utgiven licentiatavhandling i historia från Lund 1973, som forskaren, Jón Kristvín Margeirsson, sedan har arbetat vidare på under många år. En kortare version av boken kom ut 1998 under samma titel, men i en mycket begränsad upplaga. I sin nuvarande form har boken legat klar för publicering sedan 2005. Boken bygger på ett omfattande källmaterial från den danska centralmakten och följer noga upp de tvister som fanns mellan det danska handelskompaniet som hade monopol på Islandshandeln och det isländska privilegierade sällskapet som hade speciella rättigheter vad gäller yllemanufakturerna och annan produktion under 1700-talets andra hälft. Dessutom blev det oenigheter i landet om själva handelskompaniets handel. Genom skildringen av dessa stridigheter, utifrån tingsvittnen och andra källor, ges också en bild av hur monopolhandeln fungerade i praktiken i förhållande till allmänheten. Boken är skriven på isländska.

Slutord. Forskningen om isländskt 1600- och 1700-tal har sakta ökat de senaste årtionden och inte minst under de senaste tio åren. Periodens socialhistoria och rättshistoria har uppmärksammats, liksom Islands relation till omvärlden, administrationshistoria, boendeförhållanden och kulturhistoria. Monopolhandeln har också fångat mångas intresse genom åren.²⁵ Flera avhandlingar har tillkommit inom historia, litteratur och filologi. De böcker som har behandlats här har vissa gemensamma kännetecken. För det första så har det kommit ut många fler källutgåvor med 1600- och 1700-talsmaterial än tidigare. Man kan också säga att det har skett en tydlig förändring i vetenskapligt fokus, från att behandla Islands historia och kultur isolerat till att se det som hände på Island i ett danskt eller nordiskt/europeiskt sammanhang. En förändrad syn på det tidigmoderna Island är därför ganska märkbar, inte minst när man återfinner samma drag både i historiska verk och i litteraturforskningen. 1900-talets romantiska syn på nationalstaten har gett vika för en mer nyanserad bild av Islands tidigmoderna historia.

Hrefna Róbertsdóttir

Noter

1. Harald Gustafsson, "Funderingar om det isländska tidigmoderna samhället", *Gardar XXVIII. Årsbok för Samfundet Sverige-Island i Lund-Malmö* (1998), s. 5–14; Se också t.ex. Gunnar Karlsson, *Iceland's 1100 Years: The History of a Marginal Society* (Reykjavík, 2000), s. 1–5, 186–192.
2. Guðrún Ása Grímsdóttir (utg.), *Ættartölusafnrit séra Þórðar Jónssonar í Hítardal I–II*, Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum Rit 70 (Reykjavík, 2008).
3. Anna Agnarsdóttir & Þórir Stephensen (utg.), *Ferðadagbækur Magnúsar Stephensen 1807–1808* (Reykjavík, 2010).
4. Guðný Hallgrímsdóttir, *Sagan af Guðrínu Ketilsdóttur: Einsögurannsókn á ævi 18. aldar vinnukonu*, Sýnisbók íslenskrar alþýðumenningar 16 (Reykjavík, 2013).

5. Þóra Kristjánsdóttir, *Mynd á þili: Íslenskir myndlistarmenn á 16., 17. og 18. öld* (Reykjavík, 2006). English summary.
6. Árni Heimir Ingólfsson, "These are the things you never forget": *The written and oral traditions of Icelandic tvísvöngur* (Cambridge MA, 2003).
7. Már Jónsson, *Arnas Magnaeus Philologus (1663–1730)*, The Viking Collection, volume 20, red. Margaret Clunies Ross, Matthew Driscoll & Mats Malm (Odense, 2012).
8. Några av dem kom ut i en biografisamling för många år sen.
9. Jón Ólafsson úr Grunnavík, *Relatio af Kaupinbafnarbrunnum sem sköði í október 1728: Dagbók 1725–1731 og fleiri skrif*, utg. Sigurgeir Steingrímsson (Reykjavík, 2005).
10. M. J. Driscoll (utg.), *Fjórar sögur frá hendi Jóns Oddssonar Hjaltalin*, Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi Rit 66 (Reykjavík, 2006). English summary.
11. Guðrún Ingólfssdóttir, "Í hverri bók er mannsandi": *Handritasýrpur- bókmenning, þekking og sjálfsmynd karla og kvenna á 18. öld*, *Studia Islandica* 62 (Reykjavík, 2011). English summary.
12. Þorsteinn Helgason, *Minning og saga í ljósi Tyrkjarásins* (Reykjavík, 2013). English summary.
13. Jóhannes Bjarni Sigtryggsson, *Málið á Ævisögu Jóns Steingrímssonar* (Reykjavík, 2011). English summary.
14. Margrét Eggertsdóttir, *Barokkmeisterinn: List og lærdómur í verkum Hallgríms Péturssonar*, Stofnun Árna Magnússonar á Íslandi Rit 63 (Reykjavík, 2005). English summary.
15. Hallgrímur Pétursson, *Ljódsmali 1–4*, utg. Margrét Eggertsdóttir, Kristján Eiríksson, Svanhildur Óskarsdóttir & Þórunn Sigurðardóttir. Ritsafn Hallgríms Péturssonar (Reykjavík, 2000–2010).
16. Þórunn Sigurðardóttir, *Heiður og huggun: Erfiljöld, barnljöð og huggunarkvæði á 17. öld* (Reykjavík, 2014). English summary.
17. Erik Nørr & Jesper Thomassen (red.), *Nordatlanten og Tropicane: forvaltningshistoriske kilder fra Færøerne, Grønland, Island og Tropekolonierne*, Kilder til dansk forvaltningshistorie 5 (København, 2007).
18. Björk Ingimundardóttir & Gísli Baldur Róbertsson (utg.), *Yfirrétturinn á Íslandi: Dómar og skjöl I. 1690–1710* (Reykjavík, 2011).
19. Már Jónsson (utg.), *Guðs dýrð og sálnanna velferð: Prestastefnuðómar Brynjólfs biskups Sveinssonar*

- árin 1639–1674, Sýnisbók íslenskrar alþýðumenningar 10 (Reykjavík, 2005); Már Jónsson & Gunnar Örn Hannesson (utg.), *Eftir skyldu míns embættis: Prestastefnuðómar Þórðar biskups Þorlákssonar árin 1675–1697*, Sýnisbók íslenskrar alþýðumenningar 13 (Reykjavík, 2008); Már Jónsson & Skúli S. Ólafsson (utg.), *Í nafni heilagrar guðdómsins þrenningar: Prestastefnuðómar Jóns biskups Vídalíns árin 1698–1720*, Sýnisbók íslenskrar alþýðumenningar 12 (Reykjavík, 2006).
20. Karen Oslund, *Iceland Imagined: Nature, Culture and Storytelling in the North Atlantic*, foreword by Wilian Cronon (Seattle WA, 2011).
21. Sumarliði Ísleifsson, *Tvær eyjar á jaðrinum: Ímyndir Íslands og Grænlands frá miðöldum til miðrar 19. aldar* (Reykjavík, 2014). English summary.
22. Einar Hreinsson, *Nätverk och nepotism: den regionala förvaltningen på Island 1770–1870* (Göteborg, 2003). English summary.
23. Hrefna Róbertsdóttir, *Wool and society: Manufacturing policy, economic thought and local production in 18th-century Iceland*, Centrum för Danmarksstudier 21 (Göteborg & Stockholm, 2008).
24. Jón Kristvin Margeirsson, *Deilur Hörmangarafélagsins og Íslendinga 1752–1757*, 2:a uppl. (Reykjavík, 2013).
25. Se bl.a. Gísli Gunnarsson, "Íslenskt samfélag 1550–1830 í sagnaritun 20. aldar", *Saga* 38 (2000), s. 89–102.